

РЕЦЕНЗИЯ

От д-р Миглена Илиева Николчина, професор в Катедра по теория на литературата към СУ „Св. Кл. Охридски”

на материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в СУ „Св. Кл. Охридски по 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата), обявен в ДВ, бр. 74. от 21. 08. 2020 г.

В конкурса за ‘доцент’, обявен в ДВ, бр. 74. от 21. 08. 2020 г. за нуждите на Катедра по теория на литературата към Факултет по Славянски филологии на СУ „Св. Кл. Охридски“ участва гл. ас. д-р Мария Калинова Байтошева, която е представила следните документи в pdf формат на адрес <https://elearn.uni-sofia.bg/course/view.php?id=48457> като номерацията и имената на файловете съответстват на списъка, както следва:

1. Автобиография (файл с име *1.CV.pdf*)
2. Диплома за висше образование и приложение към нея – сканиран документ* (файл с име *2.DiplomaHE.pdf*)
3. Диплома за образователна и научна степен „доктор” – сканиран документ* (файл с име *3.DiplomaPhD.pdf*)
4. Диплома за научна степен „доктор на науките” – сканиран документ* (файл с име *4.DiplomaDSc.pdf*)
5. Документ за научно звание или академична длъжност – сканиран документ* (файл с име *5.DiplomaAcadPosition.pdf*) – допълн. Споразумение;
6. Удостоверение за трудов стаж по специалността (файл с име *6.WorkExperience.pdf*)
7. Документи доказващи изпълнението на изискванията по чл. 105, ал. 1, т. 2 (служебни бележки и удостоверения от работодател, ръководител на проект, финансираща организация или възложител на проект, референции и отзиви, награди и други подходящи доказателства) (файл с име *7.Artefacts.pdf* или *7.Artefacts.rar*) – копие от договора; доктор
8. Медицинско свидетелство, удостоверяващо психичното и физическото му здраве** (файл с име *8.MedicalDocs.pdf*)
9. Свидетелство за съдимост, удостоверяващо липсата на наложено наказание „лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност”*** (файл с име *9.CriminalRecordsCertificate.pdf*)
10. Списък на публикации, изобретения и други научно-приложни резултати:
 - а/ списък на всички публикации (файл с име *10A.AllPublicationsList.pdf*)
 - б/ списък на публикациите, представени за участие в конкурса (файл с име *10B.SelectedPublicationsList.pdf*)

11. Списък на публикации, конференции, проекти и научни ръководства, генериран от системата „Авторите”, в случаите когато кандидатът вече заема академична длъжност в СУ „Св. Климент Охридски” (файл с име *11.AuthorsSummary.pdf*)
12. Справка по образец за изпълнение на минималните национални изисквания за съответната научна област и допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“ към която се прилагат необходимите доказателства (файл с име *12.CompletionMinRequirements.pdf*)
13. Справка за цитиранията с пълно библиографско описание на цитираните и цитиращите публикации (файл с име *13.Citations.pdf*)
14. Справка за оригиналните научни приноси, към които се прилагат съответните доказателства (файл с име *14.Contributions.pdf* или *14.Contributions.rar*)
15. Справка за показателите по чл. 112, ал. 2 с подходящи доказателства (с опис и приложения) (файл с име *15.Artefacts.pdf* или *15.Artefact.rar*, съдържащ опис и доказателствени приложения в *pdf* формат)
16. Научни трудове, представени за участие в конкурса, структурирани и номерирани според списъка по т. 10 б (файл с име *16.JointNumberedPublications.pdf* или архивирани в един файл *16.JointNumberedPublications.rar*, съдържащ представените за конкурса статии в *pdf* формат и номерация съобразно 10б)
17. Резюмета на рецензираните публикации на български език и на един от езиците, които традиционно се ползват в съответната научна област (в един документ) (файл с име *17.PublicationsSummary.pdf*)
18. Копие от обявата в Държавен вестник (файл с име *18.StateGazette.pdf*)

Кандидатката Мария Калинова Байтошева е приложила общо 59 научни труда, включващи 56 статии в научни списания и сборници и 3 монографии, едната от тях в съавторство. За конкурса са представени 6 научни труда, които са извън дисертацията, включително монографията *Екзотопия. За външния контекст на дискурса*, Факултет по славянски филологии СУ „Св. Климент Охридски“, 2020.

Мария Калинова Байтошева е главен асистент в СУ „Св. Климент Охридски“ от 2013г., където преди това е асистент и хоноруван преподавател. Била е стипендиантка на Центъра за академични изследвания София (ЦАИ), 2016г. През 2011г. защитава докторска степен към СУ „Св. Климент Охридски“ с дисертация на тема „Литературна публичност и конструирането на фигурите на моралността (от втората половина на 19. век до Освобождението)“.

Мария Калинова преподава курсове в СУ „Св. Климент Охридски“ по Увод в литературната теория, Теория на лириката, Логика на несъгласието в езика и литературата. Участвала е в шест научно-изследователски проекти на университетско и национално равнище. Значително е нейното участие в научни форуми и конференции, вътрешноуниверситетски, национални и международни. Носителка е на награди за работата си в областта на филологическите науки. Участва като съставителка в научни сборници и работи активно като редакторка в научния и

културния печат. Особено активно и всеотдайно е нейното участие в поредица от интердисциплинарни семинари, като през последните години работата ѝ се фокусира по несъмнено особено плодотворен начин в ежемесечния семинар „Литература и психоанализа“, организиран съвместно с Асоциация „Българско психоаналитично пространство“, където тя членува. По същия активен начин преди това тя работи в интердисциплинарни семинари към Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, като плод на тази ѝ дейност е монографията в съавторство с Васил Видински и Камелия Спасова *Хаос и безредие. Случайното на езика, литературата и философията*, София: Литературен вестник, 2018.

Изтъквам тази страна от работата на Мария Калинова, тъй като на пръв поглед научната ѝ биография би могла да създаде впечатление за известно забавяне на нейната продуктивност в сравнение с изключително големия брой публикации, които предшестват защитата на доктората ѝ и спечелването на асистентския конкурс. Истината обаче е, че последвалите години са белязани от задълбочено и иновативно овладяване на нови области и отваряне на широк фронт от оригинални теоретични идеи, както и от изработването на мощен индивидуален стил, чийто резултат можем да видим в представените за конкурса публикации. Тук ще се спра най-подробно на монографията *Екзотопия. За външния контекст на дискурса*, където постигнатото от Калинова е получило особено ярък израз. Отвъд обичайните очаквания от един хабилитационен труд, тази монография е за мене лично една от най-интересните съвременни теоретични разработки, на които съм попадала в последно време – и не само в български контекст.

На първо място трябва да се изтъкне евристичността на сдвояването на Бахтин и Лакан – като съпоставка и като методологическа основа за проблемите, които събирането им позволява да бъдат изследвани. Това сдвояване не е съвсем безпрецедентно. Самото преминаване на ранната западна рецепция на Бахтин през Кръстева се случва в момент на най-интензивно присъствие на Лакан във френския теоретичен и културен контекст. Тази рецепция сама по себе си усилва възможността за сближаване между двамата мислители и несъмнено оставя отпечатък върху работата на Кръстева върху Бахтин. Съполагането на Бахтин и Лакан се появява впоследствие у други автори, които Калинова цитира, без обаче да се превърне в общо място. У Калинова това съполагане минава на ново ниво и би могло да се определи като теоретичен пробив. Между Бахтиновото понятие *внезаходимост* и Лакановото *екс-тимност*, като преминава през „полу-превода“ (както Калинова го определя) на „извънпробиваемостта“ у Цветан Тодоров като *екзотопия*, Калинова изработва собствената си концепция за екзотопия – едновременно продължение, критика и, би могло да се каже, придаване на обем на прочита на тази проблематика като интертекстуалност у Юлия Кръстева. Резултатът е ново понятие, което има малко общо с употребата му у Тодоров и което Калинова превръща в забележително нюансиран и нюансиращ аналитичен инструмент.

По най-прост и очевиден начин това „обемностяване“ – пространствено, топологическо, но както заключителните думи на работата обещава, също и времево – на интертекстуалността е постигнато чрез включването на контекста – наречен „външен“ в заглавието, но тъкмо тази му външност ще е проблематичният момент, който преминава през цялата монография. Тази външност не е никога просто отвън – тя е граница и пречупване, които вгъват онтологични, естетически, психологически, политически и литературоведски измерения и предлагат поразителни гледни точки към възможността взаимното осветяване на тези аспекти да

осветлят днешните болести на цивилизацията. Така във втората глава феноменологическият концепт за другостта, психоаналитичният за съблъзняването и литературоведският за превода преминават през Бахтин и Лапланш, за да поставят въпроса за несъизмеримостта и непреводимостта, за „мъртвата точка на преводимостта“ като конститутивна за всяко творчество и в този смисъл и като непревземаема от логиката на стоката и на пазара. Необикновен е погледът на Калинова и към проблема за идеологията, било когато го разглежда през „добавеното събитие на тревожността“ – имайки предвид, разбира се, тревожното литературознание на Никола Георгиев, било когато подходът ѝ минава през крайно интересния ѝ прочит на понятието идеологема у Волошин и кръга на Бахтин, което постулира „елементарната интерсубективност като непрекъснатост между външния и вътрешния контекст на дискурса.“ (77)

Особено интересна е постановката на Калинова за литературната субективност, която е от централно значение за изследването и до голяма степен мотивира неговата методология. Още в уводните си думи авторката пояснява, че „Въпросът за литературния субект е фундаментален въпрос, който надхвърля възможностите и на литературната теория, и на психоанализата да рефлектират самостоятелно върху него. Ние предлагаме тук един възможен диалог между подходите, опит, който стъпва на основни ориентири на литературоведския и психоаналитичния дискурс, като този диалог съвсем не е приключен. Изследването не изчерпва никакъв съществуващ проблем, напротив, в хода на разгръщането си създава такъв.“ В хода на това разгръщане очевидно става, че въпросът за литературния субект надхвърля дори диалога между тези два дискурса. За това, разбира се, не липсват податки у Лакан или Бахтин – в крайна сметка не е ли неизбежна тревожността в литературознанието от непрестанното умножаване на дискурсите? Но с тях и отвъд тях, искам специално да изтъкна финеса, с който Калинова въвежда в анализа си понятия от геометрията и топологията, като се надявам тя действително да продължи работата си по посока на една „фрактална“ литературна теория, както обещава в увода си. Срещата на конкретното и високо абстрактното в тази и в други работи на Калинова е сама по себе си пример за „екзотопността“ на нейното концептуално мислене и за способността ѝ да артикулира граничното, външно-вътрешното, рефрактиращото в множество дискурси.

Най-сетне трябва да се подчертае и блестящият стил на Калинова, при който във възловите моменти на аргументацията ѝ понятийното се ражда от метафоричното в острието на спиращи дъха формули. Майсторството ѝ в „полупревода“ на непреводимото е определящо за силата ѝ както в сферата на теорията, така и в творчеството ѝ като поетеса. Калинова винаги е притежавала този талант, но в *Екзотопия. За външния контекст на дискурса* несъмнено тя го извежда на ново ниво. В никакъв смисъл това прави говоренето за отделни приноси в монографията трудно, тъй като тя непрестанно поражда с изричането на нещо ново, немислено или неказвано преди. Като казвам това, аз не омаловажавам събирането на нейната иновативност в концепциите, които самата Калинова изтъква като свои приноси и които вече споменах в рецензията си – екзотопията, новаторския подход към разбирането на идеология и контекст, несъизмеримостта на литературната теория и литературната субективност. Наред с всичко това, ново е изследването на Калинова глобално, като цялостен подход към това как можем да мислим литературата и литературната теория днес, тяхната драма, тяхното минало и бъдеще. За мене няма съмнение, че Мария Калинова се нарежда сред най-значимите български литературоведи и внася в тази област един неповторим

почерк. Единственото, което мога да й пожелаю, е да продължи да работи със същата дълбочина и интензивност, но и с повече количество.

Що се отнася до другите представени публикации, искам да обърна внимание върху това, че две от тях са в реномирани англоезични списания и че цитиранията на трудовете на Калинова са не само многобройни, но и ясно показват въздействието на нейната работа върху други изследователи.

Заклучение

Документите и материалите, представени от Мария Калинова Байтошева отговарят на всички изисквания. Кандидатката в конкурса е представила трудове с висока научна стойност, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС 'доктор'. В работите на кандидатката има оригинални приноси, които са получили сериозен отзвук в работата на други учени. Научната и преподавателската квалификация на Мария Калинова Байтошева е несъмнена.

След запознаване с представените в конкурса материали, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и убедено да препоръчам на Научното жури да подкрепи избора на Мария Калинова Байтошева на академичната длъжност 'доцент' СУ „Св. Кл. Охридски“ по 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата), обявен в ДВ, бр. 74. от 21. 08. 2020 г.

11. 01. 2021 г.

Рецензент:

проф. д-р Миглена Николчина